

dane. Možda početak nekih napjeva u paraliturgijskim obredima treba tražiti u koledarskoj praksi.

U trećem se poglavlju govori kako je Drugi vatikanski koncil svojom liturgijskom reformom neke obrede skratio a neke ukinuo, te su i mnogi napjevi koji se nisu mogli uklopiti u novu liturgiju morali neslati, postali su neupotrebljivi. »Smrti« mnogih napjeva doprinio je i novi način života: industrijalizacija, turizam, ateizacija i brzi ritam života sa sve manje slobodnog vremena za duge obrede i mirne »otegnute« stare napjeve.

Četvrto poglavlje donosi transkripciju i analizu 180 napjeva za 15 različitih oblika. Analiza započinje proučavanjem teksta, slijedi opis opsega i melodijskih intervala, glazbene forme i melodijske strukture prema malim melodijskim cjelinama, proučava zatim tonalnu odnosno modalnu osnovu napjeva, ritam i višeglasje. Autor konačno donosi i svoje pretpostavke o porijeklu napjeva. Notni zapisi su pregledno napisani tako da je lako uočljivo variranje, a i označe su tempa i ritma precizne. Uz analizu napjeva ps. 50 zanimljivo je Martinićevo zapažanje da su u napjevima sa splitskog područja elementi gregorijanskog korala vidljiviji nego na Braču i Hvaru te da je na splitskom području višeglasje razvijenije. U napjevima hvarske procesije »Za križem«, osobito onih što ih izvode po dva pjevača jednoglasno, nalazi zajedničku osnovu. Kao i gregorijansko pjevanje i glagoljaško je slobodnog ritma i pokorava se naglascima pjevanje riječi, ali ima u tome i odstupanja. I Martinić je zapazio blisku vezu glagoljaških liturgijskih i paraliturgijskih napjeva s napjevima za svjetovne pjesme; u knjizi donosi i konkretne primjere.

Pošto je glagoljaško pjevanje koncilskom liturgijskom reformom izgubilo od svoje funkcionalnosti (kao uostalom i gregorijansko) i pošto je u opasnosti da posve nestane, javljaju se ljubitelji toga pjevanja, uglavnom pojedinci, da ga podrže na životu gdje je to još moguće, da ga zapišu u note, snime na gramofonske ploče, magnetofonske vrpce i kasete te da ga znanstveno obrade. Takav je i Jerko Martinić koji živi i djeluje u inozemstvu. Svojim radom je, koliko-toliko, potaknuo i druge na istraživanje i doprinio boljem poznavanju i vrednovanju te naše jedinstvene kulturne baštine.

»RATNI DNEVNIK« FRA GABRE CVITANOVIĆA

Karlo Jurišić, *Fra Gabro Cvitanović i njegov ratni dnevnik (1914—1918)*, Knjižnica zbornika »Kačić«: Monografije, dokumenti, građa br. 8, 1—348 str.

Slavko Kovačić

Svaki je ljudski život jedinstven, neponovljiv pa i — barem u nekom širem smislu — »povijestan«. Povijesna se znanost zanima samo za važnija zbivanja među ljudima, a za pojedince jedino ukoliko su svojim djelom ostavili dublji trag u životu neke zajednice, naroda ili čak cijelog čovječanstva. Dr. fra Karlo Jurišić, uvjeren da njegov prethodnik na katedri crkvene povijesti u Makarskoj fra Gabro Cvitanović svakako spada u niz povijesno zanimljivih osoba naše Crkve i našeg naroda, nije žalio vremena ni truda u nastojanju da njegov život i djelo otrgne zaboravu. Ujedno je objavljivanjem fra Gabrinih uspomena iz vremena prvog svjetskog rata upoznao našu javnost s rijetkim i potresnim svjedočanstvom o patnjama i stradanjima mnoštva bezimennih zarobljenika iz raznih naroda koje je Austro-Ugarska Monarhija bila mobilizirala i poslala

u početku strašnih ratnih događaja na frontu prema Srbiji, gdje su bili zarobljeni. Među njima je bio i mladi franjevac fra Gabro, koji je morao prekinuti započetu i gotovo već kraju privedenu specijalizaciju u crkvenoj povijesti na Münchenskom sveučilištu, da bi bio poslan u krvavu ratnu oluju, gdje je kao svećenik trebao služiti supatnicima i sustradalnicima, tješiti ih i slušati, više puta, njihove posljednje jauke i riječi oproštaja. Bio je jedan od rijetkih koji su preživjeli i podnoseve prve mjesece zarobljeničkog života u Srbiji i za mnoge neizdržive napore dugog puta pješke preko Albanije do mora pa brodom do pustih talijanskih otočića na rubu Tirenskog mora, na kojima su zatim godinama čamili, patili i umirali daleko od svoje domovine, rodnog ognjišta i obitelji. On se je poslije petogodišnje užasne odisejade vratio k svojim te uskoro dovršio studij i postigao doktorat iz teologije. Dvije je trećine svog daljnjeg života proveo u nastavničkoj službi, i to na Franjevačkoj visokoj teologiji u Makarskoj (1920—1927 i 1933—1943), na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu (1947—1953) i konačno jednu školsku godinu na srednjoj školi svoje redovničke provincije u Zagrebu (1953/54). U razmacima je između toga živio i radio u SAD gdje je bio misionar naših iseljenika (1928—1931), u Šibeniku (1932—1933), Splitu (1944—1946) i Imotskom (1946—1947), gdje je vršio svećeničku službu i radio u upravi svoje redovničke zajednice. Umro je u Zagrebu 23. I. 1955. To bi bio sasvim ukratko iznesen fra Gabrin životni put kojemu je autor posvetio dvadesetak stranica teksta s desetak slikovnih priloga u tekstu (str. 13—33).

Na slijedećih tridesetak stranica s tri slikovna priloga Jurišić prikazuje fra Gabrin književni rad (str. 34—61), da bi zatim donio ocjenu o njemu kao čovjeku, redovniku i svećeniku, profesoru i napokon piscu (str. 62—78). Prvi dio završava poglavljem pod naslovom »Prilozi« koje se sastoji od bibliografije fra Gabrinih djela i literature o njemu (str. 79—85) i izbora iz njegovih objavljenih i neobjavljenih radova (str. 86—116). U izbor je radova ušlo trinaest jedinica raznolike naravi i tematike od prikaza knjiga, prigodnih predavanja, kratkog dnevnika života u Americi do propovijedi i šaljivih anegdota i priča. — Glavno fra Gabrinovo djelo nije uvršteno u tu rubriku, nego zauzima cijeli drugi dio, gotovo polovicu knjige (str. 117—206). To je njegov *Ratni dnevnik (1914—1918)*, zapravo daleko više »zarobljenički«, nego »ratni«. Na kraju su još: fra Gabrine »Misli jednog zarobljenika o prvom svjetskom ratu« (str. 210—218), Jurišićev kratki pogovor (str. 219—220), sažetak na njemačkom jeziku u prijevodu Stjepana Stepanova (str. 221—223) i razni za ovu vrstu izdanja uobičajeni popisi i kazala s još nekoliko stranica književnih oglasa (str. 224—247). Treba spomenuti i dva pregledna crteža na nutarnjim stranicama korica, na prvom od njih je prikazan put što su ga zarobljenici prešli od Niša u Srbiji do Valone u Albaniji (od 19. X. do 15. XII. 1915.), a na drugom otok Sardinija s malim otočićima Piana i Asinara, pa napose Asinara, glavno po-pršte zarobljeničke patnje, rada i umiranja.

Dijelom autor, a dijelom priređivač ove knjige, Jurišić ne krije svoje simpatije ili, bolje rečeno, svoju višestruku blizinu krvi i osjećaja prema fra Gabri Cvitanoviću koji mu je bio ujak i pripadao istoj redovničkoj zajednici. Uza sve to, on u donošenju suda, osobito ocjenjujući Cvitanovića kao pisca, nastoji biti posve objektivn. Prema njemu fra Gabro je »bio i ostao u prvom redu pučki vjerski pisac, katolički apologet i domaći crkveni povjesničar, zatim ljetopisac svoga vremena, kršćanski mislilac i konačno humorist« (str. 75). S tom je izjavom obuhvatio šaroliku tematiku i vrste u kojima je njegov junak dao doprinos pisane riječi, da bi zatim bez ustručavanja dodao o njemu kao crkvenom povjesničaru da je bio »više publicist negoli istraživač i stvaralac« (str. 76). S tim će se sudom složiti tko god pročita povijesne priloge u »Izboru fra Gabrinih djela« u ovoj knjizi, ali će se isto tako složiti i s izjavom, da je ovdje postumno objavljeni fra Gabrin *Ratni dnevnik*, usprkos raznim nedostacima, vrlo zanimljivo i vrijedno djelo, povijesno vrelo prvoga reda i rijetko potresno svjedočanstvo očevida i supatnika desetaka tisuća postradalih ne od ubojitog oružja na fronti (što bi im bilo neusporedivo lakše!) nego od gladi, iscrpljenosti, epidemija, nerazumijevanja, zapuštenosti i hladnoće u tuđini, daleko od bojnog polja, a na očigled »kulturnog« svijeta koji se je i tada razbacivao humanitarnim parolama pa čak i obavijestima u sredstvima javnog priopćavanja kako je baš i tim zarobljenicima dobro. Iz *Dnevnika* se, dakako,

vidi i druga strana: pojedinci i organizacije koji su stvarno poduzimali što su i koliko su mogli, da se patnje barem ublaže. Fra Gabrine riječi ilustrira i dvanaest fotografija iz onog vremena. Jurišić s pravom žali, što fra Gabro u *Dnevnik* nije unio mnogo više potanji podataka koji bi nama danas i te kako bili zanimljivi i važni, ali i ovo što nam je ostavio rečito govori i kao povijesni izvor i kao poziv protiv svakog rata, koji ne može biti nego bratoubilački, a uvijek je i neizbježni uzrok beskrajnog mora ljudske patnje i stradanja.

KORAK NAPRIJED NA PUTU MIRA

Međunarodni forum za mir i sigurnost u Evropi

Mladen Karadole

U Forumu je što je održan u Belgiji, u Bruxellesu i Houthalenu, 28. II. — 3. III. 1985, sudjelovalo 175 predstavnika 27 evropskih zemalja koje su potpisale zaključnu izjavu Konferencije u Helsinkiju 1975. g.

Organizacioni odbor u Belgiji oslonio se u toj državi na podršku predsjednika političkih staranaka, dvaju sindikata: kršćanskoga i socijalističkoga, rektora 6 sveučilišta, dviju grupa pokreta za mir, dvaju biskupa-delegata Biskupske konferencije Belgije pri Pax Christi itd. Očekivalo se da će taj neslužbeni susret biti zanimljiv i da će imati veliki odjek.

Bili su brojni predstavnici socijalističkoga bloka Istočne Evrope, posebno SSSR-a, npr. S. Calaeiev, predsjednik Centralnog vijeća sovjetskih sindikata, metropolit Juvenal iz Moskve, W. Gornicki, savjetnik predsjednika poljske vlade generala Jaruzelskoga itd. Zapadnoevropske zemlje Atalntskog pakta, izuzevši Belgiju, nisu se baš dosta odazvale. Bilo je nešto i iz nesvrstanih evropskih država.

Već taj mozaik po boji raznovrstan i po svom sadržaju blokovski protivan ukazao je da će susret biti ne baš lagan, ne bez okršaja. Istina, nije bilo velikih dvoboja, jer je brojčano Istok bio prevladao, spremivši dobro svoju ulogu, a belgijski organizatori su bili ili skloni njegovu stavu ili veoma uljudni u pacifističkom raspoloženju. Uvidjelo se da bi nesvrstane zemlje i mogle i trebale izvršiti službu posrednika u odnosu Istok—Zapad. Iz Jugoslavije su bila trojica: Sava Kriskapa (Beograd), Đorđe Kočetkov (Sarajevo) i prof. dr. Radovan Vukadinović (Zagreb). Biskupska konferencija Jugoslavije poslala je svoga predstavnika.¹ Većinom su se Biskupske konferencije Evrope suzdržale i crkveni zastupnici nisu bili brojni.

Major W. Gornicki očevidno je prigovorio kada je rekao: »Mi smo tu, a gdje je druga strana?« Druga strana se podosta ustegla. Valjda je bio i jedan od razloga, što je Belgija doskora, u ožujku, trebala konačno odlučiti da se postave 16 raketa pershing II u Florennesu, a osjetilo se da će se Forum vjerojatno usprotiviti tom postavljanju. I k tome je pacifizam postao sredstvo opozicije u belgijskoj predizbornoj borbi.

Forum je svečano otvorio na Sveučilištu u Bruxellesu — U.L.B. — njegov prorektor A. Jaumotte 28. II. Zatim se rad nastavio u Houthalenu, u pokrajini Limburg.

¹ Prof. dr. Mladen Karadole bio je predstavnik BKJ.